

Ghassan Salamé (red.): Democracy without Democrats? The Renewal of Politics in the Muslim World.
Londen/New York: I.B. Tauris Publishers, 2001; 340 blz.; £ 15,99
ISBN 1-85043-866-8

Dit is de vierde druk van een in 1994 verschenen bundel opstellen waarin de vraag aan de orde komt naar de mogelijkheden van democratisering van de moslimwereld, een vraag die in 2004 nog niets aan actualiteit heeft ingeboet. De bundel is verschenen in het kader van een Midden-Oosten onderzoeksprogramma van de *Fondazione Enrico Mattei*. Arabisten uit Europa, de Verenigde Staten en vertegenwoordigers van UNESCO werkten mee. In het eerste deel, getiteld 'Hypothesen', komt meer in het algemeen het potentieel van 'politieke liberalisering' in het Midden-Oosten aan de orde. Dit tegen de achtergrond van de opvatting, verwoord door de redacteur, dat 'democratie westerse stijl' eerder het eindprodukt is van complexe sociale verschijnselen en

S I G N A L E M E N T E N

Deze rubriek staat onder redactie van dr Fenna van den Burg. Bijdragen aan deze aflevering werden verzorgd door drs Niel Walpot (N.W), als stagiair verbonden aan de afdeling Onderzoek van het Instituut Clingendael; Kasia Kleina (K.K.), als stagiaire werkzaam op het redactie bureau van de *Internationale Spectator*; en Fenna van den Burg (F.v.d.B.).

De aanwinstenlijst van de bibliotheek van Instituut Clingendael wordt maandelijks gepubliceerd op de Clingendael-website:
www.clingendael.nl>library>publications

(uiteenlopende) ontwikkelingen dan van een strijd voor democratisering die door georganiseerde groepen wordt bevochten (zie zijn inleiding, blz. 1-20). In het tweede deel treft men een aantal gevalstudies aan, zoals essays over de sociaal-economische en politieke ontwikkeling van Egypte, Syrië en de Maghreb; een vergelijkende studie over de 'integristen' in Egypte, Jordanië en Tunesië en hun inpassing in de samenleving; en een vergelijking van de zich in het interbellum

moderniserende autoritaire regimes in Turkije en Iran. (F.v.d.B.)

K. Vignard (red.): Human rights, Human Security, and Disarmament (Disarmament Forum 3, 2004).
Genève: United Nations Institute for Disarmament Research, 2004; 64 blz.
ISSN: 1020-7287

Dit nummer van *Disarmament Forum* onderzoekt in vijf bijdragen de samenhang tussen mensenrechten en menselijke veiligheid. Dit

laatste concept, dat het individu centraal stelt, is ontstaan ter verbreding van de smalle kijk op veiligheid als politiek/militair concept. Er bestaan twee opvattingen over de groeiende nadruk op de samenhang tussen mensenrechten en menselijke veiligheid. Volgens de eerste opvatting (bijdragen 1 en 2) levert een sterke verbinding voordelen op voor beide terreinen. De tweede opvatting (bijdrage 5) geeft uiting aan de vrees dat een sterkere verbinding het belang van mensenrechten zal doen afnemen vanwege een mogelijke 'uitruil' van rechten tegen veiligheid. Brede overeenstemming bestaat echter over de wenselijkheid van het streven naar ontwapening. Massavernietigingswapens (WMD) komen aan de orde (bijdrage 3), maar de nadruk ligt op de grote hoeveelheden handwapens die in omloop zijn (bijdrage 4). Vooral deze goedkope, gemakkelijk te vervoeren handwapens bedreigen immers de veiligheid van vele individuen en bemoeilijken het beschermen van mensenrechten in instabiele staten. Ten slotte vereist het langdurig proces van ontwapening het goede voorbeeld van de machtigste staten. Zo bestrijden de auteurs het beeld dat WMD in handen van kleine staten bedreigingen zijn en in handen van grote staten onderdeel van de veiligheidsstructuur. WMD zijn immers in alle gevallen bedreigingen van de veiligheid. (N.W)

Adviesraad Internationale Vraagstukken (AIV) & Commissie van Advies inzake Volkenrechtelijke Vraagstukken (CAVV): Preëemptief optreden.

No. 36, AIV / No. 15, CAVV
juli 2004; 36 blz. (+ Addendum)

Op verzoek van de regering brengen AIV en CAVV advies uit over een aantal vraagstukken rond zogeheten preëemptief optreden. Het begrip is actueel geworden door bedreigingen van de veiligheid door terrorisme, criminele organisaties en de proliferatie van massavernietigingswapens, en in

het bijzonder de Amerikaanse reactie op dergelijke bedreigingen in de vorm van de *National Security Strategy* (addendum). Om 'preëemptief' te definiëren, wordt onderscheid gemaakt met het begrip 'preventief'. Het eerste duidt op reageren op een plotselinge, overweldigende dreiging die geen moment van reflectie en geen keuze van middelen toelaat (ook wel *Caroline*-doctrine genoemd). Het tweede houdt in dat het zich metterdaad voordoen van zich ontwikkelende dreigingen wordt voorkómen. Preëemptief optreden is volgens het advies een vorm van zelfverdediging en valt daarom te rijmen met het VN-Handvest, terwijl preventief optreden verder gaat en daarom niet in overeenstemming is met het volkenrecht. Voor de Verenigde Staten lijkt er sprake te zijn van spanning tussen het waarborgen van de veiligheid van de eigen burgers en het garanderen van internationale vrede en veiligheid door het respecteren van de internationale rechtsorde. Volgens de AIV/CAVV moet geweld, na het gebruik van andere politieke, economische en sociale middelen, het uiterste redmiddel zijn. Wanneer er geen sprake is van directe zelfverdediging, moet de VN-Veiligheidsraad besluiten of het gebruik van geweld het antwoord is op de ontstane dreiging. In het advies willen AIV/CAVV niet vooruitlopen op wenselijke maatregelen in het geval van falen van de Veiligheidsraad. (N.W)

Pascal Lamy: Europa als wereldmacht.

Rotterdam: Lemniscaat, 2004 ; 168 blz.; 14,95 euro
ISBN 090-5637-581-4

Dit boek geeft een kijkje achter de coulissen van de internationale handelspolitiek. In tien thematisch geordende hoofdstukken, 'brokken uit de realiteit', presenteert Pascal Lamy, Eurocommissaris voor Handel in de Commissie-Prodi, zijn visie op het proces van globalisering. Op levendige wijze en tot in de kleinste details ver-

telt hij over zijn onderhandelingen met de Chinese leider Jiang Zemin inzake de Chinese toetreding tot de Wereldhandelsorganisatie WTO. De auteur beschrijft ook de onderhandelingen met de Amerikanen tijdens de WTO-toppen in Seattle, Doha en Cancún, waar de slepende handelsconflicten opgelost moesten worden. Hierbij wordt Lamy geconfronteerd met de problemen van de ontwikkelingslanden, zoals ongelijkheid in handelsbetrekkingen met het Westen, aids, kinderarbeid, enz. De wereld blijkt volgens Lamy doof te zijn voor deze problemen. Europa probeert, zo benadrukt de auteur, ondanks soms beperkte speelruimte wél zijn betrokkenheid te tonen, door zich bijvoorbeeld in te zetten voor de rechten van de kinderen in samenwerking met de Internationale Arbeidsorganisatie ILO en met Unicef. Lamy toont zich in zijn boek een gedreven vertegenwoordiger van Europa. Europa is volgens hem een belangrijke speler als het gaat om de wereldhandel, die zijn voortrekkersrol op economisch, cultureel (*Europa en de film* – een zichzelf respecterende Fransman mag dit onderwerp niet aan zich voorbij laten gaan) en politiek gebied dient voort te zetten. De toegankelijkheid van het boek wordt nog vergroot doordat er achterin een glossarium, tabellen, grafieken en informatie over de auteur zijn opgenomen. Jammer genoeg ontbreekt hier een chronologisch overzicht van de belangrijkste gebeurtenissen op handelspolitiek gebied. (K.K.)

Herman Kinder en Werner Hilgemann: Sesam Atlas bij de wereldgeschiedenis. Deel 2. Van Franse Revolutie tot heden.

Baarn: SESAM/HBuitgevers, 2003; 347 blz.; 22,= euro
ISBN 90-5574-400-x

Dit naslagwerk is een geheel herziene Nederlandse uitgave (derde druk, 2003) van de door *Deutscher Taschenbuch Verlag* uitgegeven *Taschenatlas Weltgeschichte* (35ste druk, 2002).

Het geeft een overzicht van de geschiedenis vanaf het einde van de achttiende eeuw tot aan de jaren 1990 en is voorzien van vele schema's en kaarten. Naast historische feiten bevat de atlas ook informatie over de achtergronden van volken, zoals bijvoorbeeld de joden, en concentreert het zich niet uitsluitend op Europa, maar komen ook bijvoorbeeld China, Azië en Australië aan bod. Het doel dat de samenstellers voor ogen hebben, is de lezer 'snel en toch grondig' vertrouwd te laten raken met historische feiten en ont-

wikkelingen'. Die lezer – veelal een geïnteresseerde in de geschiedenis, een HBO- of universitair student – krijgt hiermee een naslagwerk over 200 jaar geschiedenis aangereikt. Voor het opzoeken van informatie kan het register worden gebruikt. De informatie is binnen specifieke thema's, bijv. *het ontwapeningsvraagstuk*, chronologisch gerangschikt en meestal in telegramstijl, wat de *snelheid* van het zoeken ten goede komt. Wat minder bevorderlijk is voor dit specifiek doel, is de grootte van de letters. Voor menig lezer zal een ver-

grootglas nodig zijn. Wat de *grondigheid* van de gegeven informatie betreft, zal de lezer de ene keer aangenaam verrast, de nadere keer teleurgesteld worden. Zo komen er veel exotische namen in voor, zoals *Beetsjoeanaland*, en ontbreken er termen als *Gdańsk-corridor*. De kracht van de *Sesam Atlas* ligt dan ook niet in volledigheid, maar eerder in een mogelijkheid bij te dragen aan een breed overzicht van relevante structuren en gebeurtenissen. (K.K.)

Rik Coolsaet

compares fact and fiction in today's international terrorism. Underestimating terrorism is dangerous. But exaggerating the threat is just as dangerous – so is group-think, he argues. When dealing with al-Qaeda and Osama bin Laden myth and reality tend to get mixed up. Contrary to widespread belief, international terrorism is far from humanity's biggest threat today. Indeed, since 1969 there has been a gradual decrease in the number of terrorist attacks and this despite dramatic terrorist mass murders such as 9/11. He argues furthermore that al-Qaeda has become a kind of a myth. Just like in the 19th century, when a similar anarchist terrorist International only existed in the public's mind, today's al-Qaeda is like a broken thermometer: its mercury has burst into a multitude of small blobs, all highly toxic, but unrelated to one another. Al-Qaeda no longer exists as the global disciplined and centralized terrorist organization it once was. It has turned into a grassroots phenomenon. It is a unifying flag, carried by a loosely connected body of home-grown terror groups and even freelance jihadists, each going their own way without central command, unaffiliated with any group. This transformation of today's terrorism implies that counterterrorism efforts will have to be implemented through policy instruments with a more pronounced political character, domestically as well as internationally.

Teun Van de Voorde

presents some interpretations of the current wave of Muslim terrorism that operates under the banner of Al Qaeda. She seeks to clarify two questions: how did Al Qaeda as a terrorist organisation originate, and why did its campaign of terrorism perpetuate itself? To this end, the proposed framework is focused on finding patterns in the history of terrorism and its specific wider political and ideological context. Indeed, the history of terrorism reveals remarka-

S U M M A R I E S

ble parallels with regard to the origin of terrorist campaigns and circumstances in which the strategy of international terrorism has persisted. As to Al Qaeda, the role of a discontented vanguard elite in a situation of waning revolutionary conditions has contributed to the strategic option for terrorism. To explain self-perpetuating dynamics of the terrorist threat a more structural level of analysis is required. When looking into the history of 'successful' campaigns of international terrorism the current position of the Muslim countries demonstrates striking similarities with the conditions of industrialising nation-states at the end of the 19th century. A period of transition provided anarchist terrorists with bombs or guns and made their message resonate amongst the masses being confronted with the social, political and economic injustices of an era of rapid changes. No single framework can account for all terrorism, but an integrated understanding of the political context and history of terrorism is the first step in gaining a relevant perspective on any campaign of terrorism.

Hans Jansen

states that the main impact of the recent terrorist attacks on the internal policy of the Western countries is that the traditional right and left, to the degree in which they can still be identified, search to adopt measures which they would be anyway planning to adopt and which they now can present as anti-terrorist measures. To be able to fight terrorism one has to identify the root causes and eliminate them – so say the politicians. The 'right' keeps to its traditional distrust regarding rational explanations